

Verifying the Circulated Information on Instagram with a Focus on Covid ۱۹ Issue

Tahereh Abolgasem Mosalman*

Received: 2020/03/28

Accepted: 2020/06/18

Abstract

This research intends to verify Instagram posts especially about Covid ۱۹ disease and compare the relation between the genuineness of the circulated information and its popularity. The study is of quality type using content analysis method. The statistical population consists ۱۰۰ transmitted items about Covid ۱۹ in mid-summer of ۱۳۹۹. The data were collected with direct observation method utilizing a checklist prepared by the researcher. The data analysis was based on descriptive statistics indicators (mean and frequency) and chi-square test and SPSS software ۱۸. The results showed that ۴۶٪ of disseminated data were fake and ۰۴٪ were of dubious origin. Besides, there has been found a meaningful relation between the popularity and genuineness of a post.

Keywords: Genuineness of Information, Popularity, Covid ۱۹, Instagram

---

*Ph.D. student of Information Science and Scienceology, Tehran University, The Islamic Republic of Iran
tahereh.mosalman@ut.ac.ir

ارزیابی صحت اطلاعات منتشر شده در شبکه اجتماعی اینستاگرام با محوریت موضوعی کرونا

طاهره ابوالقاسم مسلمان *

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۱۷

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی صحت اطلاعات منتشر شده با موضوع کرونا در شبکه اجتماعی اینستاگرام و بررسی رابطه میان صحت اطلاعات و محبوب پست‌های منتشر شده، انجام شده است. این پژوهش از نوع کیفی بوده و با روش تحلیل محتوا به انجام رسیده است. جامعه پژوهش شامل ۱۰۰ پست منتشر شده مرتبط با موضوع کروناست که طی یک ماه (مرداد) ۱۳۹۹ در اینستاگرام منتشر گشته است. داده‌ها با استفاده از روش مشاهده مستقیم و به‌کارگیری سیاهه واری طرحی شده توسط محقق، گردآوری شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و فراوانی) و آزمون مجذور کای دو و نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. ۱۸ استفاده گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۴۶ درصد از اطلاعات منتشر شده فاقد صحت بوده و اخبار جعلی به حساب می‌آیند. ۵۴ درصد از اطلاعات منتشر شده نیز از صحت و اعتبار کافی برخوردار بوده‌اند. علاوه بر این، میان محبوبیت یک پست و صحت اطلاعات آن رابطه معناداری مشاهده شد.

واژگان کلیدی: صحت اطلاعات، محبوبیت، کرونا و ویروس، اینستاگرام.

---

* دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، جمهوری اسلامی ایران.

مقدمه

افزایش استفاده چشمگیر از شبکه‌های اجتماعی و سهولت ارسال اطلاعات از طریق چنین رسانه‌هایی، زمینه‌ای مناسب جهت انتشار اخبار جعلی و اطلاعات نادرست فراهم کرده است. وضعیت ناشی از پدیده انتشار اخبار جعلی^۱ و اطلاعات نادرست امری جدی است؛ زیرا این مسئله گاهی عواقب اجتماعی، سیاسی و فرهنگی عمیقی را به همراه داشته است. توجه به این نکته ضروری است که وظیفه اصلی هر شبکه اجتماعی، انتشار اطلاعات صحیح و معتبر است. از این رو، درک چگونگی انتشار ایده‌ها در شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان عنصری از بازاریابی اقتصادی و سیاسی به یک اصل اساسی تبدیل شده است (سن‌مارتین، دروبی و رودریگز پرز^۲، ۲۰۲۰). اطلاعات نادرست و بی-کیفیت، همراه‌کننده است و امکان اتخاذ تصمیم درست بر مبنای آن وجود ندارد. صحت اطلاعات^۳، ضامن و شرط مفید بودن کیفیت بوده و استفاده از اطلاعات را امکان‌پذیر می‌کند. مقصود از صحت این است که بتوان داده‌ها را همان‌گونه که در حقیقت رخ داده‌اند، منعکس نمود (روحانی، صفی‌زاده، موسوی نسب، بالاغفاری و سعیدی کیاسری، ۱۳۹۸)؛ بنابراین، توجه به صحت اطلاعات امری ضروری است.

امروزه با عضویت در هر شبکه اجتماعی می‌توان به حجم قابل‌توجهی از اطلاعات دسترسی داشت و از سویی، امکان بازنشر و اشاعه این اطلاعات نیز برای کاربران شبکه‌های اجتماعی فراهم شده است؛ بنابراین، انتشار حجم زیادی از اطلاعات صحیح و نادرست از طریق چنین مجراهای ارتباطی، امری بدیهی است. لذا، موضوع صحت اطلاعات منتشرشده در شبکه‌های مجازی موردشک و تردید جدی قرار دارد. از این رو کاربران باید بتوانند توانایی تشخیص اطلاعات سره از ناسره را داشته باشند تا بتوانند فرایند ارسال اطلاعات صحیح به دیگران را به‌درستی انجام دهند (اسماعیل‌زاده و حسن‌زاده، ۱۳۹۷).

اشتراک اطلاعات در شبکه‌های مجازی تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله اهداف شخصی، منافع موجود برای فرد، خطر انتشار اطلاعات، نگرانی در مورد حریم

۱. Fake News

۲. San Martin, Drubi & Rodriguez Perez

۳. Information Accuracy

خصوصی، کنترل اطلاعات، حساسیت، اعتماد به اینترنت، اعتبارسنجی اجتماعی، توسعه رابط اجتماعی، سرگرمی و خودنمایی قرار می‌گیرد. بازنشر اطلاعات توسط افراد یک شبکه سبب می‌شود بر گسترده انتشار اطلاعات افزوده شده و سرعت انتشار افزایش یابد. علاوه بر این، بازنشر اطلاعات باعث می‌شود شبکه‌ها و تعاملات جدیدی میان اعضای شبکه به وجود آید و افراد جدید در یک خوشه قرار گیرند. حضور افراد در خوشه جدید، نشانه‌ای دال بر تأیید اعتبار محتوا و تعامل با دیگر اعضا است (کوهی کمالی و سیدوروا^۱، ۲۰۱۷).

انتشار اطلاعات مختلف در شبکه‌های اجتماعی الگویی برای کاربران شده است که بدون توجه به صحت پیام انجام می‌شود. به طوری که کاربران با مشاهده این رفتار از سوی افراد دیگر، از آن الگوبرداری کرده و با توجه به اینکه با ارسال هر پیامی ممکن است، بازخوردهای دلخواه از سوی افراد مختلف را مشاهده کنند، انگیزه لازم برای تکرار این عمل یعنی بازنشر و انتقال پیام در کاربران ایجاد می‌شود و ارجحیت انجام این کار از دقت به مسائلی همچون درستی مطالب و صحت آنها پیشی می‌گیرد. پس می‌توان گفت رسانه‌ها به طور کلی و در حال حاضر، شبکه‌های اجتماعی مجازی به طور خاص، بر ارزش‌ها، الگوها و عملکرد افراد در جامعه تأثیر بسزایی دارند. این امر باعث می‌شود افراد و گروه‌های خاصی بتوانند از این بستر قدرتمند استفاده‌های منفعت‌طلبانه داشته باشند و این کاربران هستند که باید با این روند آشنا و دارای اطلاعات و سواد لازم برای رویارویی با آن را داشته باشند (اسماعیل زاده و حسن زاده، ۱۳۹۷).

امروزه افراد از طریق شبکه‌های اجتماعی مانند واتس‌آپ، فیس‌بوک، توئیتر، اینستاگرام و... به تبادل اطلاعات می‌پردازند. اطلاعات با استفاده از این بسترها، به سهولت و مقرون به صرفه تبادل شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد. باین حال، ممکن است اطلاعات تبادل شده در این شبکه‌ها، شایعه باشند و زندگی افراد را تحت تأثیر قرار دهند.

یکی از دغدغه‌های بزرگی که امروزه جامعه علم پزشکی با آن روبه‌روست، صحت و کیفیت اطلاعاتی است که توسط رسانه‌ها به ویژه شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شود؛

---

۱. Koohikamali & Sidorova

زیرا برخی اوقات اطلاعات منتشرشده در رسانه‌ها، واقعیت‌های موجود در پژوهش‌های علمی را به تصویر نمی‌کشد و یا اینکه با پیشرفت‌ها و دغدغه‌های جدید در جامعه علمی هم‌خوانی ندارد؛ همین امر بررسی سندیت^۱ و صحت اطلاعات سلامت منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی را بیش‌ازپیش حائز اهمیت ساخته است (زارع فراشبندی، هوسپیان، ۱۳۹۳). برای مثال لی و همکاران^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود نشان دادند که اخبار جعلی و اطلاعات نادرست زیادی در مورد بیماری کوید ۱۹ در شبکه‌های اجتماعی منتشر شد و همین امر سبب گشت تا بسیاری از مردم نسبت به هرگونه اطلاعاتی که در مورد ویروس در شبکه‌های اجتماعی می‌خوانند، بدبین شوند. از سوی دیگر با انتشار اخبار جعلی در مورد داروی ویروس کرونا در شبکه اجتماعی فیس‌بوک، برخی از افراد در گوشه و کنار دنیا، جان خود را از دست دادند (لگان و السلمان^۳، ۲۰۲۰). با توجه به سرعت انتشار اطلاعات سلامت^۴ در شبکه‌های اجتماعی و اهمیت صحت اطلاعات سلامت و تأثیر مستقیم آن بر زندگی و جان افراد، پژوهش حاضر درصدد است با بررسی صحت اطلاعات منتشرشده درباره ویروس کرونا در شبکه اجتماعی اینستاگرام، به این پرسش پاسخ دهد که اطلاعات منتشرشده در این شبکه تا چه اندازه صحیح بوده و چه میزان از اطلاعات جعلی است و آیا میان محبوبیت پست‌های منتشرشده و صحت محتوای آن رابطه‌ای وجود دارد یا خیر؟

۱- مبانی نظری

حفظ سلامت آحاد جامعه از مهم‌ترین عوامل بقای یک جامعه مدنی است و این امر در سایه آموزش سواد سلامت^۵ امکان‌پذیر است. ما در عصر اطلاعات به سر می‌بریم و در این عصر، اطلاعات مهم‌ترین عامل و عنصر است زیرا اطلاعات مناسب و صحیح سبب توانمندسازی افراد و جوامع می‌شود (اصغرکیا و حسین‌پور، ۱۳۹۱). مفهوم سواد سلامت نخستین بار توسط سیموندز در سال ۱۹۷۴ بیان شده و به حداقل استانداردهای آموزش سلامت در مدارس آمریکا اشاره داشت. سازمان سلامت جهانی، سواد سلامت را

۱. Documented Information

۲. Li etl al.

۳. Legon & Alsalman

۴. Healthcare Information

۵. Information Literacy

مهارتی شناختی و اجتماعی می‌داند که به انگیزه و توانایی افراد برای کسب، دسترسی، درک و استفاده از اطلاعات باهدف ارتقا و حفظ مناسب سلامتی اشاره دارد. سواد سلامت به‌منابه راهبردی حیاتی برای افزایش کنترل افراد بر سلامتی‌شان، توانایی در جستجوی اطلاعات و ظرفیت پذیرش مسئولیت شناخته می‌شود (خزانه‌ها، ۱۳۹۵).

هدف از آموزش سلامت یادگیری مفاهیم بنیادین سلامت، افزایش رفتارهای سالم، پیشگیری از ابتلا به بیماری و ناتوانی‌ها و کاهش رفتارهای پرخطر است (رخشانی، شمس و پریانی، ۱۳۸۹). سواد اطلاعات و سلامت شامل مؤلفه‌هایی نظیر ادراک، مهارت خواندن، مهارت تصمیم‌گیری و ارزیابی است. ادراک به معنایی توانایی استفاده از دانش پایه و زمینه‌ای است که برای درک اطلاعات جدید به‌دست‌آمده ضروری است. مقصود از مهارت خواندن توانایی توجه، تجزیه و تحلیل و فهم مفاهیم جدید، شناسایی لغات و سازماندهی و نگرش جدید نسبت به اطلاعات است. تصمیم‌گیری مترادف با توانایی حل مسئله بوده و مراد از ارزیابی بررسی عملکرد فراگیر و یا فراگیران است.

اطلاعات سلامت یعنی هرگونه دانش و اطلاعات مرتبط با سلامت. اطلاعات سلامت طیف وسیعی از اطلاعات از قبیل اطلاعات در مورد بیماری، روش‌های پیشگیری از بیماری و درمان را شامل می‌شود و به‌منابه رابطی میان آموزش بهداشت و ارتقای سطح سلامت جامعه عمل می‌کند. دسترسی به اطلاعات سلامت درست، انتخاب سبک زندگی سالم را به همراه دارد و فراهم نمودن بستر لازم جهت دسترسی به اطلاعات سلامت سبب ایجاد تغییر در فلسفه درمان بیماری می‌گردد. ماحصل دسترسی به اطلاعات سلامت صحیح و معتبر نیل به توسعه ملی سلامت است (جعفری ندوشن، علیپور ندوشن، احمدی طهران، محمدصالحی، شجای، عسگریان، فرح‌آبادی، ۱۳۹۵). اطلاعات نادرست سلامت به معنای ادعاها و اطلاعات نادرست مرتبط با سلامت است که ریشه در فقدان منابع علمی قابل‌اعتماد در این حوزه دارد. اطلاعات نادرست و نامعتبر گاهی عامدانه و گاه غیر عامدانه منتشر می‌شود. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی از جمله رسانه‌های جدید برای کسب اطلاعات سلامت است و استفاده از آن‌ها به‌سرعت در حال رشد است. متأسفانه اطلاعات نادرست نیز به‌سرعت اطلاعات درست منتشر می‌شود (بهرامی، نصیریانی، دهقانی، زارع‌زاده، کیانی، ۱۳۹۸).

استفاده از اینترنت برای کسب اطلاعات سلامت رو به فزونی است و این در حالی است که کیفیت اطلاعات موجود در این بستر توسط مقامات بهداشتی و مسئولان این حوزه تأیید نمی‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد بسیاری از اطلاعات ناقص و یا تاریخ گذشته هستند. برخی از اطلاعات نیز تنها باهدف تجاری منتشر شده و اطمینان به صحت آن جای بحث دارد. استفاده از اطلاعات سلامت آنلاین بدون کنترل و نظارت می‌تواند مضر و گمراه‌کننده بوده و تبعات غیرقابل جبرانی به همراه داشته باشد (جعفری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۵). از سوی دیگر، فناوری اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی مزایایی نظیر بهبود دسترسی به اطلاعات فردی سلامت، امکان دسترسی بیماران و متخصصان سلامت به اطلاعات باهدف درخواست و ارائه خدمات، امکان انتشار اطلاعات سلامت در سطح وسیع، اتخاذ تصمیم‌های صحیح و به‌موقع که مبتنی بر اطلاعات سلامت است و تنوع انتخاب مخاطبان در حوزه سلامت را برای مخاطبان به ارمغان آورده است (اصغرکیا و حسین‌پور، ۱۳۹۱).

منابع محدودی به موضوع کیفیت اطلاعات سلامت آنلاین پرداخته‌اند و بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که ایجاد یک نظام و استانداردها مشخص برای بررسی کیفیت و صحت اطلاعات سلامت آنلاین اغلب سخت و دشوار است. آنچه در ارزیابی منابع اطلاعات سلامت آنلاین باید مورد توجه قرار گیرد، توجه به دو عنصر محمل اطلاعاتی (منبع اصلی منبع اطلاعاتی ارائه‌دهنده اطلاعات) و محتوای پیام ارائه‌شده است (جوکار، ۱۳۹۴).

به‌منظور تأیید محمل اطلاعاتی پیام، توجه به عواملی مانند آشکار بودن نام نویسنده و یا تولیدکننده محتوا، مستند بودن پیام، برخورداری از ویژگی ویرایش و ارسال بازخورد، معتبر بودن پیوندهای ذکر شده در محتوا، عدم سوگیری محتوا، آشکار بودن هدف و انگیزه تولیدکننده محتوا از نشر پیام، روزآمدی محتوا، وجود نشانه‌های اختطاری مانند جایگزین نکردن محتوا و اطلاعات با توصیه پزشک الزامی است (لیمر^۱، ۲۰۰۸). در خصوص تأیید صحت محتوای اطلاعات می‌توان از استانداردهای قدیمی که برای منابع چاپی استفاده می‌شود، بهره گرفت. از جمله این عوامل عبارت‌اند از: روزآمدی

---

۱. Lemire

اطلاعات، ارائه منطقی اطلاعات، قابل فهم بودن اطلاعات، مشخص بودن مخاطبان و گروه هدف (کالن^۱، ۲۰۰۶).

۲- مروری بر پیشینه‌ها

جعفری ندوشن و همکاران (۱۳۹۵) با استفاده از روش توصیفی و مطالعه ۴۵۷ بیمار مراجعه‌کننده به درمانگاه‌های مراکز آموزشی- درمانی دانشگاه علوم پزشکی قم به بررسی وضعیت اطلاعات سلامت مراجعان در اینترنت پرداختند. نتایج نشان داد که حدود ۸۷ درصد از مراجعان برای کسب اطلاعات در مورد وضعیت پزشکی خود از اینترنت استفاده می‌کنند و اکثر آنان در مورد بیماری سرطان به جستجو اطلاعات پرداخته‌اند. حدود ۵۲ درصد از این مراجعان اطلاعات به‌دست‌آمده را مفید و کافی می‌دانستند. از سوی دیگر نتایج دربردارنده این مهم بود که مراجعان از مهارت و سواد اطلاعات سلامت کافی برخوردار نیست و تدوین برنامه‌های آموزش سواد اطلاعات سلامت و همچنین روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی اطلاعات سلامت موجود در بستر اینترنت امری مهم و ضروری است.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی میزان علاقه دانشجویان به اطلاعات سلامت آنلاین را مورد بررسی قرار دادند. هدف آنان از این پژوهش تدوین برنامه‌ای مدون جهت آموزش صحیح روش‌های جستجو و ارزیابی محتوای اطلاعات سلامت آنلاین بود. نتایج نشان داد حدود ۷۵ درصد از دانشجویان از اینترنت به‌عنوان منبع جهت اخذ اطلاعات سلامت استفاده می‌کنند و جستجو از طریق مرورگر گوگل را به استفاده از دیگر امکانات وب ترجیح می‌دهند. «راه‌های درمان بیماری» موضوعی است که بیشترین فراوانی جستجو را در میان دانشجویان به خود اختصاص داده و حدود ۶۷ درصد از آنان به اطلاعات بازیابی شده اعتماد داشته‌اند. با توجه به درصد بالای استفاده و اعتماد به اطلاعات سلامت بازیابی شده از محیط وب، آموزش روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی اطلاعات سلامت آنلاین امری ضروری است.

اسماعیل‌زاده و حسن‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تأثیر سواد اطلاعاتی کاربران بر صحت اطلاعات منتشرشده در شبکه اجتماعی تلگرام پرداختند. آنان با

---

۱. Cullen

استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، ۷ شاخص سواد اطلاعاتی و سه شاخص صحت اطلاعات را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که شاخص به کارگیری اطلاعات در متغیر سواد اطلاعاتی دارای بیشترین میانگین و مهارت ارزیابی منابع اطلاعاتی و پایگاه‌های جستجو در متغیر سواد اطلاعاتی دارای کمترین مقدار میانگین است. بیشترین مقدار صحت اطلاعات مربوط به اطلاعات سلامت با میانگین $3/73$ بوده است. علاوه بر این، نتایج نشان داد میان سواد اطلاعاتی کاربران و صحت اطلاعات رابطه مثبت و معناداری وجود داشته و شدت این همبستگی کم است.

روحانی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارزیابی صحت اطلاعات مراقبت از بیماران مبتلا به دیابت در خانه‌های بهداشت شهرستان ساری در سال ۱۳۹۶ پرداختند. نتایج نشان داد صحت داده‌ها بین $90/96$ و $18/05$ درصد متفاوت است. براساس اظهارات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، ۵۲ درصد از اطلاعات گردآوری شده مبتنی بر واقعیت نبوده و اطلاعات روتین مراقبت از بیماران دیابتی در وضعیت مطلوبی نیست و فاقد کیفیت لازم برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری است.

بهرامی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی راهکارهای مقابله با اطلاعات سلامت نادرست در محیط آنلاین را بررسی و شناسایی کردند. آنان با استفاده از روش تحلیل محتوا و انجام مصاحبه با متخصصین سلامت دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی به گردآوری داده پرداختند. یافته‌ها نشان داد عواملی مانند آموزش کارکنان بهداشتی در تمامی سطوح، تأثیر آموزش حضوری بر مردم، آگاه‌سازی جامعه نسبت به عدم امکان اعتماد به تمامی اطلاعات فضای مجازی، پخش تبلیغات آموزشی، قرار دادن فیلتری جهت جلوگیری از انتشار اطلاعات نادرست، راستی‌آزمایی اطلاعات، پاسخگویی دقیق توسط افراد متخصص، یادگیری نحوه تفکر، در نظر گرفتن چندین آیتم در خصوص تصمیم‌گیری، تشکیل سازمان‌های مسئول آموزش مردم در زمینه فضای مجازی، ایجاد فرهنگ‌سازی و ضعف در این خصوص، ایجاد تفکر انتقادانه و فرهنگ استفاده از آن در جامعه از جمله راهکارهای مقابله با اطلاعات نادرست در محیط آنلاین است. نتایج حاکی از آن است که مهم‌ترین راهکار مقابله با اطلاعات نادرست، افزایش آگاهی افراد

است که راستی‌آزمایی چندباره و کاهش اعتماد به‌درستی تمام اطلاعات را به دنبال دارد.

هافمن و همکاران (۲۰۰۹) دستورالعملی درمانی در مورد بیماری دیابت نوع دوم تهیه نموده و آن را در اختیار بیماران دیابتی قرار دادند و از آنان خواستند که میزان صحت اطلاعات این دستورالعمل که توسط متخصصان تهیه شده بود را با اطلاعاتی که پیش‌ازین از اینترنت به دست می‌آوردند، مقایسه نمایند. نتایج نشان داد که تنها حدود ۳۲ درصد از اطلاعات سلامت آنلاین با دستورالعمل تهیه شده مطابقت دارد و با اطمینان می‌توان صحت آن را تأیید کرد و این در حالی است که حدود ۹۱ درصد از بیماران مبتلا به دیابت از اطلاعاتی که از اینترنت به دست می‌آوردند، راضی بودند. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده آموزش مهارت سواد سلامت و آگاه ساختن بیماران امری حائز اهمیت است.

آشورخانی (۲۰۱۲) در پژوهشی کیفیت اخبار سلامت انتشاریافته در رسانه‌های چاپی کشور را موردبررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که ۱۸ درصد از مقالات روزنامه‌ها برای ارائه اطلاعات سلامت به عامه مردم مناسب نیستند و عواملی مانند انگیزه ناکافی، دانش کم و موانع زمینه‌ای می‌تواند بر کیفیت اخبار تأثیر بگذارد.

اسماعیل‌ازیک و همکاران (۲۰۱۶) با استفاده از روش مرور نظام‌مند آثار منتشرشده با موضوع رسانه‌های اجتماعی و اطلاعات سلامت، تأثیرات استفاده از رسانه‌های اجتماعی توسط بیماران و دلایل آن را موردبررسی قرار دادند. هدف بیماران برای استفاده از رسانه‌ها به شش دسته پست‌های بیان عاطفی، اطلاعاتی، عزت، پشتیبانی شبکه، مقایسه اجتماعی و احساسی تقسیم می‌شود و این شش دسته از پست‌ها اثراتی مانند بهبود مدیریت و کنترل خود، افزایش بهزیستی و روان‌شناختی، افزایش رفاه ذهنی، کاهش رفاه ذهنی، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، از دست دادن حریم خصوصی و بهبود شرایط را به همراه داشته است. استفاده از رسانه‌های اجتماعی بر برقراری ارتباط بین بیمار و متخصص درمانی، تعویض پزشک درمانگر، روابط و تعامل بهینه میان بیمار و متخصصان، روابط حرفه‌ای بیمار و متخصصان اثر می‌گذارد.

لاورگنا و همکاران^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی نقش اخبار جعلی، اینفلوئنسرها و متخصصان حوزه سلامت در انتشار اطلاعات و اخبار درباره بیماری ام. اس. پرداختند. نتایج نشان داد که از ۳۰۸ پست منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی، ۷۲ پست جعلی بوده است. ۱۴۰ پست منتشرشده به شدت محبوب و پرتعداد بود و ۶ اینفلوئنسر در زمینه تولید محتوا درباره بیماری ام. اس. فعالیت داشته‌اند. از بین اینفلوئنسرها تنها ۴ نفر از آنان به انتشار اطلاعات صحیح و معتبر پرداخته بودند که متخصص مغز و اعصاب بودند. براساس یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که حضور متخصصان مغز و اعصاب و روانشناسان و نظارت آنان بر روی جریان اطلاعات می‌تواند خطر انتشار اطلاعات نامعتبر و جعلی را کاهش دهد.

رامکومار و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی ماهیت محتوای شبکه اجتماعی توئیتر و اینستاگرام با موضوع عمل جراحی شانه و آرنج را که توسط جراحان، پزشکان و بیمارستان‌ها بارگذاری شده بودند را مورد بررسی قرار داده و دیدگاه، مضمون، زمان و صحت اطلاعات را ارزیابی کردند. نتایج نشان داد که بیشتر پست‌ها توسط بیماران منتشرشده و محتوای آن درباره تجربه بیمار از عمل، مراقبت‌های بعد از عمل، معرفی پزشکان و تغییر در سبک زندگی بعد از عمل بوده است. پزشکان در رتبه دوم تولیدکنندگان محتوا قرار دارند و هدف بیشتر آنان از انتشار پست‌ها جنبه تبلیغاتی داشته است. بیمارستان‌ها کمترین میزان مشارکت در تولید محتوا را داشته‌اند اما هدف آنان از انتشار اطلاعات سلامت، آموزش آحاد جامعه و بیماران تحت درمان بوده است؛ بنابراین هدف از به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی برای کسب اطلاعات سلامت توسط سه گروه نامبرده شامل بیان تجربه شخصی از عمل (بیماران)، کسب اطلاعات در مورد جدیدترین روش‌های جراحی (جراحان) و آموزش افراد (بیمارستان‌ها) است.

سان‌کیم و جوآناسین^۳ (۲۰۱۸) به ارزیابی اطلاعات رسانه‌های اجتماعی و تأثیر علمی پیشینه، هدف استفاده و اهمیت کیفیت اطلاعات در این رسانه‌ها پرداختند. به باور آنان امروزه دانش‌آموزان از مهارت و دانش کافی جهت بازیابی و دسترسی به

۱. Lovorgna et al.

۲. Ramkumar

۳. Sun Kim & Joanna Sin

اطلاعات رسانه‌های اجتماعی را دارند؛ اما آنان باید توانایی ارزیابی کیفیت اطلاعات و موانع بالقوه‌ای که در ارزیابی کیفیت با آن روبه‌رو هستند را نیز شناخته و بیاموزند. به همین دلیل آنان پتانسیل ۱۸۰۰ دانش‌آموز را در زمینه کیفیت اطلاعات بررسی کرده و رابطه میان اهمیت کیفیت ادراک‌شده توسط دانش‌آموزان با سوابق تحصیلی، اهداف استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فعالیت‌های آنان را با استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه تجزیه و تحلیل کردند. نتایج دال بر این مهم است که هدف استفاده و سوابق تحصیلی بیشتر از فعالیت بر روی درک اطلاعات با کیفیت اثر می‌گذارد. پیامدهای به‌دست‌آمده از پتانسیل درک اطلاعات با کیفیت از شبکه‌های اجتماعی توسط دانش‌آموزان می‌تواند در آموزش سواد اطلاعاتی به آنان اثر داشته و مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

به باور ابوغزاله و همکاران^۱ (۲۰۱۸) مردم به‌طور فزاینده‌ای از رسانه اجتماعی فیس‌بوک برای کسب اطلاعات سلامت استفاده می‌کنند. آنان در پژوهشی محتوای پست‌هایی با مضمون مراقبت و آسیب‌های دندانی را بررسی و ارزیابی نمودند. نتایج حاکی از آن است که اطلاعات سلامت فیس‌بوک در مورد آسیب دندانی از لحاظ کمی و کیفی محدود است و تأکید بیشتر محتوا بر اصول پیشگیری و مدیریت فوری ترومای دندانی است.

مرسیر و همکاران^۲ (۲۰۲۰) پست‌های منتشرشده در اینستاگرام با موضوع سقط‌جنین را از لحاظ محتوایی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که مضامین پست‌های منتشرشده در مورد تجربیات پزشکی و جسمی سقط‌جنین، تجارب اجتماعی، تجارب عاطفی، هویت خانوادگی و اثرات سقط‌جنین و سازوکار پذیرش و کنار آمدن با این حادثه است. اکثر کاربران تجارب شخصی خود را بیان کرده و هدف آنان از اشتراک پست‌ها دریافت حمایت و پشتیبانی اجتماعی است و تمرکز و تأکیدی بر روی اطلاعات سلامت نبوده است.

---

۱. Abu-Ghazaleh

۲. Mercier

شیرواستاوا و همکاران^۱ (۲۰۲۰) به طراحی مدلی جهت پیشگیری از انتشار اخبار جعلی درباره موضوع کرونا در شبکه‌های اجتماعی پرداختند. برای نیل به این هدف آنان اطلاعات منتشرشده درباره ویروس کوید ۱۹ در شبکه‌های مجازی آنلاین را گردآوری کرده و با تدوین مدل سیستم معادلات دیفرانسیل به پالایش اطلاعات و طراحی مدل پرداختند. پیام‌هایی که نمره تکثیر آن کمتر از یک بود، جزء اخبار جعلی بودند که به صورت گسترده در شبکه اجتماعی منتشر نشدند و به مرور حذف شدند اما اگر نمره تکثیر خبری بیش از ۱ باشد، خبر جعلی تبدیل به شایعه شده و به میزان قابل توجهی در شبکه‌های مجازی منتشر شده است. نتایج حاکی از آن بود که میزان انتشار شایعات در مورد بیماری کوید ۱۹ در شبکه‌های اجتماعی برخط بالا بوده است.

سن‌مارتین، دروبی و رودریگز پرز^۲ (۲۰۲۰) تأثیر انتشار اخبار جعلی در شبکه‌های اجتماعی را مورد بررسی قرار دادند. به باور آنان گسترش ایده‌ها و طرز تفکر کاربران در شبکه‌های اجتماعی، پدیده‌ای است که منجر به بازنشر اطلاعات و گاه تکثیر اطلاعات نادرست و جعلی در این بستر می‌شود. اطلاعات جعلی گاه توسط افراد و گاه توسط ربات‌ها در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شود. انتشار اخبار جعلی از یک ساختار و مدل پیروی می‌کند که به آن مدل تقلید از شایعات می‌گویند.

جاسم الزابی، مارنی و هودا^۳ (۲۰۲۰) به بررسی صحت اطلاعات در رسانه‌های اجتماعی در امارات متحده عربی پرداخته و شاخص‌های اعتبار اخبار و انتشار آن، پذیرش استفاده از فناوری، رسانه‌های تعاملی و کیفیت منبع خبری را مورد بررسی قرار دادند. جامعه پژوهش ۱۷۵ روزنامه‌نگار شاغل در رسانه‌های ارتباطی امارات متحده بوده که با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و آزمون آماری مدل‌سازی معادلات ساختاری نظرات آنان در مورد استفاده از رسانه‌های اجتماعی و صحت اطلاعات تجزیه و تحلیل شد. روزنامه‌نگاران معتقدند که شبکه‌های اجتماعی از اعتبار بالایی در مقایسه با رسانه‌های سنتی برخوردار هستند. به باور روزنامه‌نگاران عواملی مانند سیاست‌های تحریریه، قوانین و اخلاق که در رسانه‌های سنتی رعایت می‌شود در

۱. Shirvastava et al.

۲. San Martín & Pérez

۳. Jasim Alzaabi, Marni & Huda

رسانه‌های اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته و همین امر سبب شده کیفیت اخبار در این رسانه‌ها کمتر باشد.

تونی و همکاران^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی ماهیت و صحت محتوای فیس‌بوک با موضوع آندومترئوز را تجزیه و تحلیل نمودند. نتایج به دست آمده در ۱۱ دسته آموزشی، عاطفی، پشتیبانی، بحث، رویدادها، طنز، تبلیغاتی، دستورالعمل‌ها، منابع و نظرسنجی‌ها تقسیم شد. در این پژوهش تأکید بیشتر بر روی پست‌های آموزشی بود و برای آنکه مشخص شود که آیا ادعای مطرح شده در پست‌ها مبتنی بر شواهد است یا خیر، محتوای آنها با مجلات علمی مقایسه شد. نتایج نشان داد که هیچ‌گونه ارتباطی میان صحت اطلاعات پست و محبوبیت آن وجود ندارد و بیشتر اطلاعات موجود در فیس-بوک مبتنی بر شواهد (تجربه) بوده است و پزشکان باید بیمارانشان را در مورد استفاده از محتوای این رسانه آگاه نمایند.

بررسی نتایج پژوهش اسماعیل زاده و حسن زاده (۱۳۹۷)، لاورگنا و همکاران (۲۰۱۸) و شیرواستاوا و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد میزان صحت اطلاعات سلامت منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی بیشتر از دیگر محتواها بوده است؛ اما صحت اطلاعات خانه‌های سلامت که در پژوهش روحانی و همکاران (۱۳۹۸) مورد بررسی قرار گرفت، از صحت کافی برخوردار نبود. خلاصه‌ای از پیشینه‌های پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. خلاصه‌ای از پیشینه‌های پژوهش

نویسندگان	سال نشر	یافته‌ها
جعفری ندوشن و همکاران	۱۳۹۵	۵۲ درصد از بیماران اطلاعات بازبایی شده از وب را مفید دانسته در حالی که از مهارت و سواد اطلاعات سلامت کافی برخوردار نیست و تدوین برنامه‌های آموزش سواد اطلاعات سلامت و همچنین روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی اطلاعات سلامت موجود در بستر اینترنت ضروری است.
قاسمی و همکاران	۱۳۹۵	۷۵ درصد از دانشجویان از وب برای کسب اطلاعات سلامت استفاده می‌کنند و به ۶۷ درصد از منابع بازبایی شده اعتماد دارند. آموزش روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی ضروری است.

۱. Towne

اسماعیل زاده و حسن زاده	۱۳۹۷	اطلاعات سلامت شبکه تلگرام بیشترین صحت را دارد و میان سواد اطلاعاتی و صحت اطلاعات رابطه معناداری وجود دارد.
روحانی و همکاران	۱۳۹۸	اطلاعات روتین مراقبت از بیماران دیابتی در وضعیت مطلوبی نیست و فاقد کیفیت لازم است.
بهرامی و همکاران	۱۳۹۸	مهم‌ترین راهکار مقابله با اطلاعات نادرست، افزایش آگاهی افراد است که راستی-آزمایی چندباره و کاهش اعتماد به درستی تمام اطلاعات را به دنبال دارد.
هافمن و همکاران	۲۰۰۹	۳۲ درصد از اطلاعات سلامت آنلاین با دستورالعمل مطابقت داشته و این در حالی است که ۹۱ درصد از بیماران از اطلاعات سلامت آنلاین بازبایی شده راضی بودند. آموزش سواد سلامت به بیماران ضروری است.
آشورخانی	۲۰۱۲	۱۸ درصد از مقالات روزنامه‌ها برای ارائه اطلاعات سلامت به عامه مردم مناسب نیستند.
اسماعیل ازیک و همکاران	۲۰۱۶	رسانه‌های اجتماعی بر سواد سلامت و رفتار بیمار اثر می‌گذارند.
لاورگنا و همکاران	۲۰۱۸	حضور متخصصان و نظارت آنان بر روی جریان اطلاعات می‌تواند خطر انتشار اطلاعات نامعتبر و جعلی را کاهش دهد.
رامکومار و همکاران	۲۰۱۸	کاربران از شبکه‌های اجتماعی برای بیان تجربه شخصی از عمل (بیماران)، کسب اطلاعات در مورد جدیدترین روش‌های جراحی (جراحان) و آموزش افراد (بیمارستان‌ها) استفاده می‌کنند.
سان کیم و جوآناسین	۲۰۱۸	پیامدهای به‌دست‌آمده از پتانسیل درک اطلاعات با کیفیت از شبکه‌های اجتماعی توسط دانش‌آموزان می‌تواند در آموزش سواد اطلاعاتی به آنان اثر داشته باشد.
ابوغزاله و همکاران	۲۰۱۸	اطلاعات سلامت فیس‌بوک در مورد آسیب‌دندانی از لحاظ کمی و کیفی محدود است.
مرسیر و همکاران	۲۰۲۰	اکثر کاربران تجارب شخصی خود را بیان کرده و هدف آنان از اشتراک پست‌ها دریافت حمایت و پشتیبانی اجتماعی است و تمرکز و تأکیدی بر روی اطلاعات سلامت نبوده است.
شیرواستاوا و همکاران	۲۰۲۰	میزان انتشار شایعات در مورد بیماری کوید ۱۹ در شبکه‌های اجتماعی آنلاین بالا بوده است.
جاسم الزابی و	۲۰۲۰	به باور روزنامه‌نگاران عواملی مانند سیاست‌های تحریریه، قوانین و اخلاق که در

همکاران		رسانه‌های سنتی رعایت می‌شود در رسانه‌های اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته و همین امر سبب شده کیفیت اخبار در این رسانه‌ها کمتر باشد.
تونی و همکاران	۲۰۲۱	هیچ‌گونه ارتباطی میان صحت اطلاعات پست و محبوبیت آن وجود ندارد و بیشتر اطلاعات موجود در فیس‌بوک مبتنی بر شواهد (تجربه) بوده است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از منظر پارادایم پژوهش تفسیری بوده و از لحاظ راهبرد کیفی است. نوع روش پژوهش نیز تحلیل محتوای کیفی است. به منظور اجرای پژوهش از روش نمونه-گیری مقطعی هدفمند استفاده شد. در نتیجه، پست‌های مرتبطی که هشتگ کرونا به آن اختصاص یافته بود و طی یک ماه (مرداد ۱۳۹۹) به زبان فارسی در شبکه اجتماعی اینستاگرام منتشر شده بود، استخراج گردید. در این مرحله با استفاده از نرم‌افزار سئوتولز^۱ و افزونه فانتوم^۲ حدود یک میلیون پست بازیابی شد. بررسی نتایج بازیابی شده توسط نرم‌افزارهای مزبور حاکی از وجود تعداد قابل توجهی از نتایج بازیابی شده نامربوط بود. این پست‌ها به واسطه دریافت هشتگ کرونا توسط نرم‌افزار بازیابی شده بودند، درحالی‌که محتوای آن هیچ ارتباطی با موضوع نداشت؛ بنابراین در گام بعدی پست‌های منتشر شده به صورت دستی و با استفاده از روش مشاهده مستقیم مورد بررسی قرار گرفت و از میان یک میلیون پست منتشر شده تنها صد پست مرتبط با موضوع کرونا انتخاب شد. پس از استخراج محتواهای هر پست، محتواها با اطلاعات و اخبار منتشر شده از وزارت بهداشت، ستاد مقابله با کرونا، خبرگزاری دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، شبکه‌های خبری ایبنا، ایسنا، فارس، تسنیم و خبرگزاری صداوسیما مقایسه شد. در گام بعدی تعداد لایک‌های هر پست استخراج شده و این شاخص مبنای میزان محبوبیت هر پست قرار گرفت. به منظور مقایسه داده‌های گردآوری شده سیاهه واریسی طراحی شد که شامل دو قسمت صحت اطلاعات و میزان محبوبیت بود. برای ارزش‌گذاری صحت اطلاعات، دو گزینه «معتبر با ارزش ۲» و «نامعتبر با ارزش ۱» انتخاب شد. میزان محبوبیت نیز براساس طیف لیکرت از خیلی کم (لایک‌های کمتر از ۱۰۰)، کم (لایک‌های بین ۱۰۰ تا ۵۰۰)، متوسط (لایک‌های بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰)، زیاد

۱. Seotools

۲. Phantom

(لایک‌های بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰) و خیلی زیاد (لایک‌های بیش از ۱۵۰۰) تقسیم شد. در گام بعدی داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس. و شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و فراوانی) و آزمون مجذور کای دو (داده‌ها در مقیاس اسمی و رتبه‌ای هستند) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۴- یافته‌ها

پاسخ به پرسش اول پژوهش: میزان صحت اطلاعات منتشرشده در مورد ویروس کرونا در شبکه اجتماعی اینستاگرام چقدر است؟ برای پاسخگویی به این پرسش پژوهش، مقدار میانگین و فراوانی محتواهای گردآوری‌شده محاسبه شد. نتایج میانگین و فراوانی اطلاعات معتبر و نامعتبر در جدول ۲ آمده است. یافته‌های مرتبط با میزان محبوبیت پست‌های منتشرشده در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. میزان فراوانی و میانگین صحت پست‌های اینستاگرام

اطلاعات	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی	میانگین
اطلاعات نامعتبر	۴۶	۴۶	
اطلاعات معتبر	۵۴	۱۰۰	
کل	۱۰۰	-	۱/۵۴

با توجه به آنچه در جدول ۲ آمده است می‌توان گفت که میزان اطلاعات سلامت معتبر منتشرشده در شبکه اینستاگرام با موضوع کرونا (با فراوانی ۵۴ درصد) بیشتر از اطلاعات نامعتبر و جعلی (با فراوانی ۴۶ درصد) است.

جدول ۳. میزان فراوانی و میانگین محبوبیت پست‌های اینستاگرام

طبقات	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی	میانگین
پست‌هایی با کمتر از ۱۰۰ لایک	۴۵	۴۵	
پست‌هایی با ۱۰۱-۵۰۰ لایک	۴۱	۸۶	
پست‌هایی با ۵۰۱-۱۰۰۰ لایک	۶	۹۲	
پست‌هایی با ۱۰۰۱-۱۵۰۰ لایک	۶	۹۸	
پست‌هایی با بیش از ۱۵۰۰ لایک	۲	۱۰۰	
کل	۱۰۰	-	۱/۷۹

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، بیشتر پست‌های منتشرشده در شبکه اجتماعی اینستاگرام از محبوبیت خیلی کمی برخوردار هستند و تنها ۲ درصد از اطلاعات منتشرشده از اقبال عمومی بالا برخوردار بوده‌اند.

پاسخ به پرسش دوم پژوهش: آیا میان صحت اطلاعات منتشرشده در شبکه اینستاگرام با میزان محبوبیت پست‌ها رابطه‌ای وجود دارد؟ برای پاسخگویی به این پرسش، از آزمون مجذور کای دو استفاده شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. نتایج آزمون کای دو

سطح معناداری	میزان کای دو	فراوانی		طبقات	متغیر
		اطلاعات نامعتبر	اطلاعات معتبر		
۰/۲۹۸	۴/۹۰	۲۱	۲۴	کمتر از ۱۰۰ لایک	صحت اطلاعات
		۲۵	۱۶	۱۰۱ تا ۵۰۰ لایک	
		۴	۲	۵۰۱ تا ۱۰۰۰ لایک	
		۲	۴	۱۰۰۱ تا ۱۵۰۰ لایک	
		۲	۰	بیش از ۱۵۰۰ لایک	

با توجه به نتایج آزمون کای دو، میزان آماره به دست آمده بیش از مقدار سطح معناداری است و می‌توان نتیجه گرفت میان صحت اطلاعات و محبوبیت آنها رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، بیشتر اطلاعات منتشرشده سلامت با موضوع کرونا در شبکه اینستاگرام معتبر بوده و از صحت کافی برخوردار است و این اطلاعات معتبر نزد کاربران محبوب بوده و از اقبال عمومی برخوردار است.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاکی از آن است که بخش اعظمی از اطلاعات منتشرشده حوزه سلامت در شبکه اجتماعی اینستاگرام با موضوع ویروس کرونا از صحت کافی برخوردار است. بیشتر پست‌های منتشرشده کمتر از ۱۰۰ لایک دریافت کرده‌اند و این بدان معناست که اطلاعات منتشرشده از محبوبیت زیادی میان کاربران برخوردار نیستند. بررسی پیشینه پژوهش‌هایی نظیر جعفری ندوشن و همکاران (۱۳۹۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۵)، و

هافمن و همکاران (۲۰۰۹) نشان داد که اکثر افراد برای کسب اطلاعات سلامت از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و از نظر آنان اطلاعات بازیابی شده مفید است. در این پژوهش میزان محبوبیت پست‌ها به‌مثابه میزان مفید بودن اطلاعات از دیدگاه کاربران در نظر گرفته شد و همان‌طور که ذکر شد، میزان مفید بودن پست‌های مرتبط با کرونا از نظر کاربران کم است. شاید این مسئله ریشه در نامعتبر بودن پست-هایی با بیش از ۱۵۰۰ لایک باشد. می‌توان ادعا کرد به‌احتمال زیاد، کاربران دارای سواد سلامت و سواد اطلاعاتی کافی بوده و توانسته‌اند محتوای موردنظر را ارزیابی نمایند و مفید نبودن آن را تأیید نمایند.

بررسی‌ها نشان داد میان صحت اطلاعات و میزان محبوبیت محتواهای منتشرشده رابطه‌ای معنادار وجود دارد. اسماعیل‌زاده و حسن‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهش خود نشان داده‌اند که اطلاعات منتشرشده سلامت، در شبکه تلگرام معتبرتر از دیگر گونه‌های اطلاعات و اخبار است، در این پژوهش نیز مشاهده کردیم که فراوانی اطلاعات سلامت معتبر بیش از اطلاعات سلامت نامعتبر و جعلی است. لاورگنا و همکاران (۲۰۱۸) نیز به این نتیجه رسیدند که افراد مبتلا به ام. اس. ترجیح می‌دهند از شبکه‌های اجتماعی برای دریافت اطلاعات مرتبط با بیماری استفاده کنند. بخش زیادی از اطلاعات منتشرشده دارای صحت و اعتبار کافی بود و اکثر اطلاعات توسط متخصصان مغز و اعصاب منتشرشده بود. در این پژوهش نیز داده‌ها از صحت خوبی برخوردار بودند؛ اما میزان صحت اطلاعات نسبت به پژوهش لاورگنا قابل‌مقایسه نبوده و در سطح پایین‌تری قرار دارد. این امر ممکن است ریشه در تولیدکنندگان محتوا داشته باشد. چراکه در پژوهش لاورگنا اطلاعات توسط متخصصان مغز و اعصاب تهیه می‌شد اما در این پژوهش تولیدکنندگان محتوا موردبررسی قرار نگرفتند. تونی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود نشان داده‌اند که میان صحت اطلاعات و محبوبیت پست رابطه معناداری وجود ندارد و اکثر محتواهای تولیدشده مبتنی بر تجربه و شواهد کاربران است. درحالی‌که ما در این پژوهش مشاهده کردیم که میان محبوبیت و صحت اطلاعات منتشرشده در شبکه اینستاگرام رابطه معناداری وجود دارد؛ بنابراین پژوهش تونی و همکارانش با این پژوهش همسو نیست. شیرواستاوا و همکاران (۲۰۲۰) نیز با

مدل‌سازی انتشار اخبار مرتبط با کرونا نشان دادند که اکثر اطلاعات منتشر شده در مورد ویروس کرونا جزء اخبار جعلی هستند، در نتیجه این پژوهش با پژوهش وی و همکارانش همسو نیست.

در این پژوهش مشخص شد که بیشترین فراوانی پست‌های معتبر، کمتر از ۱۰۰ لایک دریافت کرده‌اند و این مقدار چیزی کمتر از ۵۴ درصد است. این بدان معناست که نیمی از کاربران از سواد اطلاعاتی و سواد سلامت کافی برخوردار نیستند و نیاز به آموزش مهارت‌های سواد سلامت و سواد اطلاعات برای کاربران شبکه‌های اجتماعی مشاهده می‌شود. پژوهش‌هایی نظیر جعفری ندوشن و همکاران (۱۳۹۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۵) و بهرامی و همکاران (۱۳۹۸) نیز نشان داد که تدوین برنامه‌های مدون جهت آموزش سواد سلامت و آموزش‌های روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی اطلاعات سلامت آنلاین ضروری است؛ بنابراین، پژوهش‌های فوق‌الذکر با این پژوهش همسو هستند. در پایان می‌توان ادعا کرد از آنجایی که اطلاعات سلامت از اهمیت بسیاری برخوردار است و جنبه‌های زیادی از زندگی افراد را دربر می‌گیرد، در این پژوهش کاربران فارسی‌زبان اینستاگرام به بازنشر و اشاعه اطلاعات صحیح و معتبر توجه داشته‌اند.

کتابنامه

۱. اسماعیل‌زاده، پروانه؛ حسن‌زاده، محمد (۱۳۹۷). تأثیر سواد اطلاعاتی کاربران بر صحت اطلاعات منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی مجازی. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۸ (۲)، ۱۷۹-۱۶۱.
۲. اصغرکیا، علی و حسین‌پور، جعفر (۱۳۹۱). نقش رسانه‌ها در توسعه سلامت و رفاه اجتماعی. *فصلنامه علمی-ترویجی جامعه، فرهنگ و رسانه*، ۱ (۲)، ۹۶-۱۱۳.
۳. بهرامی، محمد امین؛ نصیریانی، خدیجه؛ دهقانی، آرزو؛ زارع‌زاده، محمد؛ کیانی، پریسا (۱۳۹۸). راهکارهای مواجهه با اطلاعات نادرست آنلاین سلامت: یک مطالعه کیفی. *راهبردهای مدیریت در نظام سلامت*، ۴ (۳)، ۲۳۹-۲۳۰.
۴. جعفری ندوشن، زهرا؛ علیپور ندوشن، خدیجه؛ احمری طهران، هدی؛ محمد صالحی، نرگس؛ شجاعی، ثاراله؛ عسگریان، آزاده؛ فرح‌آبادی، محسن (۱۳۹۵). جستجوی اطلاعات

- سلامت در اینترنت توسط مراجعین به درمانگاه‌های مراکز آموزشی درمانی شهرستان قم، سال ۱۳۹۴. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۱۰ (۹)، ۶۹-۶۱.
۵. جوکار، طاهره (۱۳۹۴). مطالعه کمی و کیفی رفتار اطلاع‌یابی جوانان شهر شیراز برای اطلاعات سلامت از طریق اینترنت براساس مدل کسب اطلاعات سلامت فرایموث و همکاران به منظور ارائه یک مدل بومی. پایان‌نامه دکتری. گروه علم اطاعات و دانش‌شناسی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه شهید چمران اهواز.
۶. خزانه‌ها، مهدیه (۱۳۹۵). مطالعه سواد اطلاعات سلامت کتابداران دانشگاه علوم پزشکی کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه علم اطاعات و دانش‌شناسی. دانشگاه پیام نور مرکز مشهد.
۷. رخشانی، فاطمه؛ شمس، محسن؛ پریانی، عباس (۱۳۸۹). *آموزش و ارتقای سلامت: تاریخچه و وظایف شاخص‌ها*. تهران: وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی.
۸. روحانی، صمد؛ صفی‌زاده، خدیجه؛ موسوی نسب، نورالدین؛ بالاغفاری، آزیتا؛ سیدی کیاسری، محمدرضا (۱۳۹۸). ارزیابی صحت اطلاعات مراقبت از بیماران مبتلا به دیابت در خانه‌های بهداشت شهرستان ساری در سال ۱۳۹۶. *مدیریت اطاعات سلامت*، ۱۶ (۳)، ۱۱۴-۱۰۹.
۹. زارع فراشبندی، فیروزه؛ هوسپیان، اورفا (۱۳۹۳). علمی یا عامه‌پسند بودن: لزوم بررسی سندیت اطلاعات سلامت منتشر شده در رسانه‌ها. *مدیریت اطاعات سلامت*، ۱۱ (۲)، ۱۳۷-۱۳۵.
۱۰. قاسمی، علی حسین؛ کمیلی ثانی، حسین؛ ساکی مالچی، امل؛ طوماری، سارا (۱۳۹۵). جستجوی اطلاعات سلامت در اینترنت، بین دانشجویان دختر کارشناسی علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز. *مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی*، ۷ (۴)، ۳۲۴-۳۱۸.
۱۱. Legon and A. Alsalman. How Facebook Can Flatten the Curve of the Coronavirus Infodemic. Accessed: Jan. 20, 2021. [Online]. Available: https://secure.avaaz.org/campaign/en/facebook_coronavirus_misinformation/
۱۲. Abu-Ghazaleh, S., Hassona, Y., & Hattar, S. (2018). Dental trauma in social media—Analysis of Facebook content and public engagement. *Dental traumatology*, 34(6), 394-400.
۱۳. Alzaabi, M. A. J., Marni, N., & Huda, M. (2020). EXAMINING INFORMATION ACCURACY ON SOCIAL MEDIA: EMPIRICAL EVIDENT FROM UNITED ARAB EMIRATES (UAE). *Journal of Critical Reviews*, 7(3), 528-539.

۱۴. Ashorkhani M, Gholami J, Maleki K, Nedjat S, Mortazavi J, Majdzadeh R. (2012). Quality of Health News Disseminated in the Print Media in Developing Countries: A Case Study in Iran. *BMC Public Health*, 12(627): 2-7.
۱۵. Cullen, R. (2006). Health information on the Internet: a study of providers, quality and users. Westport, CT: Praeger
۱۶. Hoffman-Goetz, L., Donelle, L., & Thomson, M. D. (2009). Clinical guidelines about diabetes and the accuracy of peer information in an unmoderated online health forum for retired persons. *Informatics for Health and Social Care*, 34(2), 91-99.
۱۷. Kim, K. S., & Sin, S. C. J. (2018). Evaluating social media information: Impact of academic background, purpose of use, and perceived importance of information quality. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 55(1), 845-846.
۱۸. Koohikamali, M., & Sidorova, A. (2017). Information Re-Sharing on Social Network Sites in the Age of Fake News. *Informing Science*, ۲۰.
۱۹. Lavorgna, L., De Stefano, M., Sparaco, M., Moccia, M., Abbadessa, G., Montella, P., ... & Bonavita, S. (2018). Fake news, influencers and health-related professional participation on the Web: A pilot study on a social-network of people with Multiple Sclerosis. *Multiple sclerosis and related disorders*, 25, 175-178.
۲۰. Lemire, M., Paré, G., Sicotte, C., and Harvey, C. (2008). Determinants of internet use as a preferred source of information on personal health. *International Journal of Medical Informatics*, 77(11), 723-734.
۲۱. Li, L., Zhang, Q., Wang, X., Zhang, J., Wang, T., Gao, T. L., ... & Wang, F. Y. (2020). Characterizing the propagation of situational information in social media during covid-۱۹ epidemic: A case study on weibo. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 7(2), 556-562.
۲۲. Mercier, R. J., Senter, K., Webster, R., & Riley, A. H. (2020). Instagram Users' Experiences of Miscarriage. *Obstetrics & Gynecology*, 135(1), 166-173.
۲۳. Ramkumar, P. N., Navarro, S. M., Cornaghie, M. M., Haeberle, H. S., Hameed, H., Schickendantz, M. S., ... & Iannotti, J. P. (۲۰۱۸). Social media in shoulder & elbow surgery: an analysis of Twitter and Instagram. *International journal of sports medicine*, 39(07), 564-570
۲۴. San Martín, J., Drubi, F., & Pérez, D. R. (2020). Uncritical polarized groups: The impact of spreading fake news as fact in social networks. *Mathematics and Computers in Simulation*, 178, 192-206.
۲۵. Shrivastava, G., Kumar, P., Ojha, R. P., Srivastava, P. K., Mohan, S., & Srivastava, G. (2020). Defensive modeling of fake news through online social networks. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 7(5), 1159-1167.
۲۶. Smailhodzic, E., Hooijsma, W., Boonstra, A., & Langley, D. J. (2016). Social media use in healthcare: A systematic review of effects on patients and on their

relationship with healthcare professionals. *BMC health services research*, 16(1), 1-14.

۲۷. Towne, J., Suliman, Y., Russell, K. A., Stuparich, M. A., Nahas, S., & Behbehani, S. (2021). Health Information in the Era of Social Media: An Analysis of the Nature and Accuracy of Posts Made by Public Facebook Pages for Patients with Endometriosis. *Journal of Minimally Invasive Gynecology*.